



# Frivillighet i beredskapssamvirke

Redningskonferansen 2023  
6. september 2023

Tora Aasland  
Dr.philos.





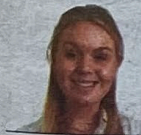
Kronikk i Aftenbladet  
27.04.2022

Mye og mange står bak beredskapen vår. Her fra den årlige skredøvelsen i Sirdal i 2019, med politiet, Luftambulansen og Sivilforsvaret – pluss en rekke frivillige fra Røde Kors, Norsk Folkehjelp, Øvre Sirdal leitegruppe, speidere og Norske redningshunder.

✉ PÅL CHRISTENSEN

# Redning uten frivillige?

**KRONIKK:** Det er på tide med en kartlegging av utviklingstrenden i den frivillige redningstjenesten.



Marte Kristine Halvorsen  
Masterstudent i samfunnsikkerhet, UiS

Som frivillig i Røde Kors Hjelpekorps har jeg sjeldent vært stoltere enn da regjerin-

Norge er kjent for sin dugnadsånd – og dette går igjen også i beredskap. Den norske modellen er særegen ved at det offentlige har bygd opp redningsinnsats på det frivillige bidraget. Som eksempel er det ikke politiet selv som sitter på skiferdigheter, skredkompetanse og skredutstyr; det er det de frivillige som gjør.

Så kan en diskutere at det offentlige selv innehar beredskapsressurser som kan mobiliseres, deriblant Sivilforsvaret og Heimevernet. Som frivillig har jeg vært med på mange søk- og redningsaksjoner og gått side om side med heimevernssoldater. De er mange, og de kan mobiliseres stort.

Likevel kan ikke responstiden måle seg med dagens system for frivillig respons. I

Mye av denne kompetansen finnes ikke tilsvarende andre steder i landet.

Det er mange fordeler med å bruke frivillige i beredskapsarbeid. For det første er de frivillige ofte lokalkjente. Mange går mye i skog og mark og kjenner naturen godt. I et søk vil slik kunnskap være svært fordelaktig og bidra til god effektivitet.

Videre er frivillige en tilnærmet gratis ressurs for det offentlige. Dersom det går et skred, kan politiet trykke på «skredknappen» og regne med at det kommer kompetent mannskap, med egen mat, utstyr og kunnskap til å gjennomføre søk. Dette er motivert personell som bidrar uten tanke på å få timebetaling.

## Rekruttering

Altså må ikke redningstjenesten bare forberede seg på å håndtere flere hendelser, men også nye type hendelser. Frivillige har vist seg å være både fleksible og tilpasningsdyktige. Eksempelvis bisto frivillige med koronatesting under pandemien – en aktivitet de ikke hadde kurs eller erfaring med fra før.

Men hva gjør vi dersom en økning – og endring – i hendelser ikke er forholdsmessig med rekruttering av frivillige inn til redningstjenesten?

## Det offentlige må på ballen

Dersom politiet ringer ut en alarm, og det ikke er frivillige som kan stille, er det allerede for sent. Dette er et tema som må tas opp nå.



Treet som symbol på folkelivet  
Beskrevet av Eilert Sundt i 1869  
Fulgt opp av Sigrid Undset i 1942



# Frivillighet i samvirke som formell arbeidsform

- En gammel samarbeidsform om kunnskap og organisering anvendt på nye måter
- Formelt forankret i Stortinget i 1963
- En brobygger mellom offentlig og frivillig innsats
- Basert på tillit og gjensidig respekt
- Evne til å improvisere i kriser

# Nasjonal verdiforankring

«Grunnlaget for all redningstjeneste i vårt land er befolkningens rotfestede vilje til å yte hjelp når ulykken er ute».

St.meld.nr 86 (1961-62)

Samordningen av redningstjenesten gjennom beredskapssamvirket, som inkluderer de frivillige, ble stadfestet i Stortinget 9. mai 1963.

Dette samvirket er i senere tid ikke opphevet, men søkt styrket.





**Hendelser skjer overalt!**

**HRS-hendelser i Norge 2017**

**Kilde: Hovedredningssentralen**

# De frivillige organisasjoners medvirkning og bidrag

- Hva er kjernen i dette samvirket?
- Forankret i det historiske grunnlaget og basert på avtaler
- Det humanitære perspektiv
- Trang til å hjelpe omsatt i aktive fellesskap
- Kunnskapsinnhenting. Kunnskapsdeling
- Ledelse og samordning
- Lokal kunnskap og lokale møteplasser

# Kamp mot krig, pest, pandemier og konflikter som drivkraft for frivillig innsats gjennom historien

- Slaget ved Solferino 1859: sårete
- Unionsoppløsningen 1905: krigsfrykt
- Katastrofale forlis langs kysten/ på havet
- Pester, spanskesyken: smitte
- Tuberkulosen: forebygging
- Angrepet på Finland 1939: angrep
- Krigen i Norge 1940-1945: okkupasjon
- Covid-19-pandemien 2020: isolasjon
- Angrepet på Ukraina 2022: katastrofer



Krimkrigen 1854-1856  
Florence Nightingale og Henri  
Dunant var der



W. G. Chapman. 1856. E. Walker. Ltd.

Published March 1856 by Perle & Co. in Cologne & 1712 & 24, Pall Mall East. Published in the Morning

Day Edition Ltd. 1856

## Krim-broen 2022



# Frivillige hjelpeorganisasjoner

## - hva drev dem, hva gjorde de?

- Ytre trusler som drivkraft: krig, pest, ulykker
- Trangen til å hjelpe
- De bygget institusjoner og utdannet fagfolk: eks sykepleiere
- Kvinnenes rolle
- Folkehelsearbeid over hele landet
- Bidro til kunnskap om lokal beredskap
- De drev nasjonsbygging og bygging av velferdsstaten
- Frivillige organisasjoner hadde med seg det humanitære perspektivet



# Sentrale spørsmål:

Hvordan lærer vi å bygge et tryggere samfunn og en bedre verden å leve i?

Hva slags beredskap trenger vi?

Hvordan kan det lokale og det sentrale kommunisere og gi gjensidig læring?

Blir erfaringene fra nasjonsbygging, krigsopplevelser, ødeleggelser, frihetsbegrensninger og samarbeid i kriser ført videre til redningstjeneste, beredskapsarbeid og kommunal krisehåndtering?

# Avhandlingens forskningsspørsmål og design

- Betydningen av samvirke som arbeidsform
- Frivillige organisasjoners bidrag
- Betydningen av lokal kunnskap og lokal historie
- Betydningen av tillit og gjensidig respekt
- Påvirkning av sentralisering og effektivisering på arbeidsformen
- Betydningen av rolleforståelse og ledelse
- Perspektiv nedenfra
- Intervjuer med ressurspersoner, kommuner, frivillige, statsforvaltere, samt dokumentanalyser
- Egne erfaringer

# Hvordan oppfattes beredskapssamvirke lokalt?

Intervjusvar fra forskningen

- «Viktig med lokale frivillige. Mer nyttig enn sentrale profesjonelle» *(Leder beredskapskommune)*
- «Hente kunnskapen der den er!» *(Leder beredskapskommune)*
- «Politiet respekterer autonomien hos de frivillige deltakerne. En føler å være medlem av kjeden, ikke bare noen «i tillegg»» *(leder for lokal frivillig organisasjon).*

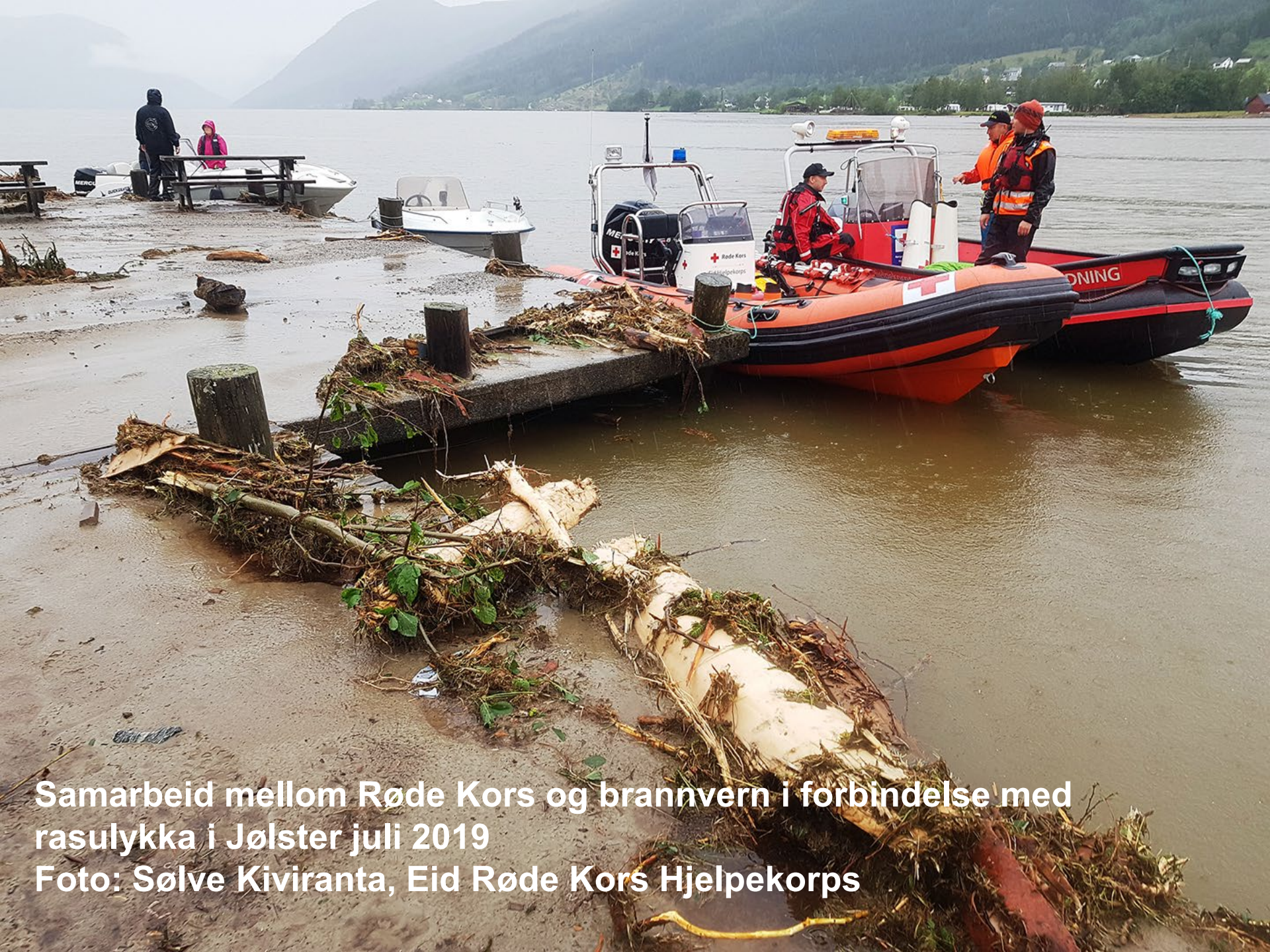


# Kjernen i beredskapssamvirket: tillitsbasert arbeidsform

Det sosiale triangel som teoretisk modell  
(Sennett, 2012)







**Samarbeid mellom Røde Kors og brannvern i forbindelse med rasulykka i Jølster juli 2019**  
**Foto: Sølve Kiviranta, Eid Røde Kors Hjelpekorps**



## «De frivillige hadde nøkkelen» (DSB-rapport)



300 frivillige ble hyllet for innsatsen da Viking Sky havarerte i Hustadvika i mars 2019. Men de må fortsatt steke vafler og selge lodd for å ha råd til å redde andre med frivillig arbeid. (nrk.no 20.11.19)





CRUCEA ROȘIE ROMÂNĂ

TRANSPORT UMANITAR

MAN

Croce Rossa Italiana





Flere aktører – flere ressurser  
Foto: Norges Røde Kors





Sanitetskvinnene i arbeid under «Hans»-ødeleggelsene  
2023

# Finner ressursene hverandre? Blir alt bra?



Gjørsv-rapporten NOU 2012:31

Koronakommisjonens rapport NOU 2021:6

Med flere....



# Rapporter og erfaringer synliggjør sårbarhet og svikt i håndtering av kriser og katastrofer

- Ikke forberedt
- Uklare roller i kriseledelsen
- Manglende konsekvensanalyser av helheten i samfunnsfunksjoner: Nedstenginger, innskrenkinger, forsyningssvikt, isolasjon beskyttelsesbehov
- Manglende kunnskap om ettervirkninger: fysiske og psykiske
- Mangelfull inkludering av frivilliges innsats

# Beredskapsarbeidet: hvordan kan vi beholde frivilligheten?

- Definere ytre og indre trusler
- Trenger kunnskap, bevisstgjøring og engasjement
- Motivasjon til å delta gjennom organisasjonenes fellesskap
- Frivillighet som samfunnssikkerhet?
- Respekt for frivillighetens verdigrunnlag og egenart. Verdsetting.
- Ledelse og rolleforståelse
- God samordning
- Møteplasser og øvelser

# Nyere forskning om frivillige organisasjoner

- Sprikende definisjoner og ulike formål
- Egenorienterte vs andreorienterte
- Tendens: nedgang i korporativ rolle, økning i lobbyisme og mer uformelle roller
- Men: pandemien (+ Gjerdrum og «Hans») viste at organisasjonene fortsatt er viktige!



# Hva skal til?

- Bedre samspill mellom lokal og sentral kunnskap og erfaring
- Kriseledelse med forståelse og respekt
- Erfaring fra øvelser som inkluderer det lokale og de frivillige
- Bedre totalberedskap (NOU 2023:17)
- De ulike kompetansene i en helhet
- Tillit til en fleksibel arbeidsform/samvirke og til hverandre





# Relevante publiserte artikler

Aasland, T. & Braut, G.S., (2018). Ressursene som finner hverandre. Samvirke – lokal styringsform eller sentralt styringsprinsipp? *Heimen* 55 (2): 141-160

Aasland, T. & Braut, G.S., (2019). Cooperation in Norwegian Search and Rescue Services as seen by Voluntary Organizations. *International Public Management Review*, Vol 19, Issue 2: 7-25

Aasland, T. & Braut, G.S., (2020). Lokale frivillige: mer nyttige enn sentrale profesjonelle? *Heimen*, 57 (2): 317-322

Aasland, T. & Braut, G.S., (2022). Independence, trust and loyalty. The county governor's coordination of public and voluntary resources in crises in Norway. *Journal of Contingencies and Crisis Management*.  
<https://doi.org/10.1111/1468-5973.12399>

Aasland, T., Braut, G.S. & Fintland, I., (2023). «Det hele artet seg jo så helt annerledes enn man hadde tenkt seg.» Samvirket mellom frivillige og offentlig beredskap i krisetider. *Heimen*, 60, nr 1-2, 2023 s 29-45

Fintland, I., Aasland, T. & Braut, G.S. (2023). Forteljingar om krig. *Heimen*, 60, nr 1-2 2023, s 7-28

Avhandlingen: <https://uis.brage.unit.no/uis-xmlui/handle/11250/2995951>